

BØR NORGE

114877

(1-2)

FORLATE NØYTRALITETSLINJEN?

Av overlæge Johan Scharffenberg.

MOT MITT SYN på Norges utenrikspolitiske stilling har *Thomas F. C. Vetlesen* (Morgenbladet nr. 39) og *Wilhelm Keilhau* (Verdens Gang nr. 42) reist innvendinger som jeg mest praktisk kan svare på under ett. Mange enkelte spørsmål må jeg dog la ligge for å samle meg om hovedspørsmålet.

En stat er «*suverén*» når den har eget utenriksstyre og som sidestilt kan tre i direkte diplomatisk forbindelse med andre stater, — mer legger jeg ikke i dette uttrykk.

En stat er «*selvstendig*» så langt — og bare så langt — som dens regjering kan hevde sin selvbestemmelsesrett ved egen kløkt og i nødsfall ved folkets egen kraft, altså ved forsvar. Vil eller kan et folk ikke forsvare seg, er all tale om «frihet og selvstendighet» selvbedrag, slik som verden hittil har vært og ennå er.

I en verden med fred og frihandel vil selv en liten suverén stat som *Island* kunne leve selvstendig, og den har full rett til det i kraft av sin historie, sin nasjonale egenart og kultur, men spørsmålet er om den under nuværende forhold har *makt* til det eller trenger vern av en stormakt for i det minste å bevare indre selvstyre — en selvstendig utenrikspolitikk kan den ikke føre. Det samme spørsmål reiser seg for alle andre små stater.

Når en liten stat setter hele sin kraft inn for å verne sin selvstendighet, er det ingen skam å måtte

søke støtte hos en stormakt som selv har nytte av at denne stat ikke kommer under en annen stormakts herredømme, og som ellers vil gripe minst mulig inn i dens indre forhold. Men det er en skam for en liten stat å ville spare sitt eget folk for offer i tillit til en stormakts beskyttelse, altså i tilfelle la et annet folk kjempe for seg, men selv bare holde et «etiketteforsvar», et «vaktvern».

Aktelsen for en liten stat vil være proporsjonal med de offer den selv gjør. Den lille stat må huske at hjelpen aldri blir gitt av pur idealisme, men bare når og fordi den stemmer med stormaktens egne interesser. Hjelpen vil alltid medføre forpliktelser for den lille stat. Dette er ikke noen bebreidelse mot stormakten. Enhver regjering plikter fortrinsvis å ta hensyn til sitt eget folks vel. Allianse med en stormakt medfører alltid en viss fare for de små stater, de risikerer å bli ofret hvis stormakten finner det i sin interesse (München 1938!).

Samhold mellom en gruppe småstater innsnevrer hvert enkelt medlems selvstendighet langt mindre hvis ingen av dem alene er sterk nok til å dominere de andre, og *sammen* kan deres økonomiske makt, i nødsfall deres krigspotensial, hamle opp med en stormakt.

Det vil bli innvendt at ikke engang en stormakt er absolutt «selvstendig». Det er sant at selvstendighet er et relativt begrep, men jo ster-

kere et folks æresfølelse er, desto større grad av selvstendighet vil det søke å sikre seg. Det er meningen med Bjørnsons slagord «selvstendighetens æresfølelse».

Ut fra dette grunnsyn spør jeg: Kan de *skandinaviske* statene ved innbyrdes samhold sikre hver enkelt stat en større relativ selvstendighet enn ved tilslutning — hver for seg eller samlet — til en stormakt eller stormaksgruppe?

Et uttømmende svar ville kreve en historisk oversikt over forholdet mellom de tre land innbyrdes og til andre stater gjennom tidene, men dette ville ta for stor plass. Endog bare et fyllestgjørende svar på Vetlesens spørsmål om mitt syn på Englands flåteran i 1807 ville ta stor plass. Selvfølgelig var det et grovt nøytralitetsbrudd; hvis regjeringen hadde gitt etter for Englands krav, ville Napoleons tropper hurtig kunnet besette hertugdømmene og Danmark, og hvis regjeringen allikevel hadde holdt fast ved den påtvungne allianse med England, hadde den måttet flytte til Norge, en mulighet som lå utenfor kronprins Frederiks snevre åndelige horisont. Også flåteranet viser at enhver stormakt setter hensynet til egne interesser over alle folkerettslige hensyn til små staters fred.

Av Nordens historie trekker jeg følgende slutninger:

1. Norge, Sverige og Danmark bør være suverene stater uten noen politisk union.

2. De bør aldri komme i innbyrdes krig.

3. De bør søke å innskrenke andre staters politiske innflytelse mest mulig. Norden bør ikke balkaniseres.

4. Derfor bør de holde seg helt utenfor koalisjoner med andre stater, men i det minste unngå å bli trukket inn på hver sin side. De bør koordinere sin utenrikspolitikk.

En koordinasjon av deres forsvarspolitikk støter på den store vanskelighet ved Danmarks forsvar. Etter at Tyskland inntil videre er eliminert som krigførende makt, er Danmarks stilling dog blitt noe tryggere. På grunn av de geografiske forhold vil Sverige være mer truet enn Norge, hvis Danmark igjen kommer i faresonen.

Forsvar bare av den skandinaviske halvøy er et langt enklere spørsmål. Hvis Norge nå hadde sitt forsvaret i samme stand som Sverige, burde de sammen kunne stille en *million mann*, og på grunn av de geografiske forhold ville en slik styrke, tilstrekkelig øvd og moderne utstyrt, være i stand til å avverge et stormaktsangrep. (Krig med mindre stater må ansees som utelukket.)

Under krigen med Preussen og Østerrike 1864 håpet Danmark på militær hjelp både fra Storbritannia og Frankrike og fra Sverige—Norge, men ble bittert skuffet. Vår nøytralitet var nødvendig, krigsdeltagelse kunne ikke frelst Danmark.

I alle kriger etter 1864 har de skandinaviske land erklært seg nøytrale, således i august 1914 i den

første og i september 1939 i den annen verdenskrig. Etter 9. april 1940 var det forbi med vår nøytralitet. Ifølge Undersøkelleskommisjonens siste innstilling (s. 42) framholdt *Trygve Lie* allerede i Regjeringens drøftelser høsten 1940 at «Norges

Fort. side 5.

Morgenbladet 28/2.1948

2 (1-2)

Bør Norge forlate - -

Forta fra side 3.

nye utenrikspolitiske kurs nå måtte fastslås. Det måtte sies klart fra at vi en gang for alle var ferdig med nøytraliteten, og at vi ville ta vår plass i rekken blant dem som nå førte en historisk forsvarskamp mot Hitler-Tysklands forsøk på å skaffe seg verdensherredømmet. Norges eneste sjangse til å gjenvinne sin frihet var at vi på det tidspunkt gikk fullt og helt inn for en allianse med Storbritannia. Bare ved å føre en klar krigs- og alliansepolitikk kunne vi sikre oss at Storbritannia med støtte av De Forente Stater ville anse en full frigjøring av Norge for et av sine krigsmål. Regjeringens flertall var også enig i denne linje.»

I samme ånd skrev Lie, ikke som privatmann, men uttrykkelig i egen-skap av Norges utenriksminister, i «Times» 14. november 1941 at «det norske folk er blitt overbevist om at nøytralitetspolitikken er bankrott. Det første spørsmål er hvem vi skal samarbeide med. Heldigvis peker vår strategiske stilling, våre økonomiske interesser, våre idealer og vår livs-førsel (way of life) alle i samme retning. — Som et folk ved Atlanterhavet trenger vi framfor alt et sterkt organisert samarbeid mellom de to store atlantiske makter, Det britiske rike og USA. Dette er vår første sak og den egentlige betingelse for vår deltagelse i noen internasjonalt ordning i Europa.»

Hvis meningen bare var at Norge ikke lenger kunne være nøytral i den pågående krig, var den innlysende riktig. Men senere er det blitt hevdet at Norge *definitivt* har forlatt nøytralitetslinjen, uten hensyn til om Sverige og Danmark vil prøve å holde fast ved den i en eventuell

tredje verdenskrig. Det er denne politikk jeg advarer mot.

Et så alvorlig valg bør først skje etter inngående offentlig drøftelse, i et demokratisk land skal utenrikspolitikk ikke være en statshemmelighet for en liten krets innvidde. I Sveits ville det måtte holdes folkeavstemning om oppgivelse av nøytraliteten. I det minste må Stortinget ta uttrykkelig standpunkt. Vil man kreve store offer til forsvaret, må folket få full klarhet over dets oppgave. Planen for forsvarsordningen kan enten gå ut på motstand mot et lynangrep en kort tid, til en alliert stormakt kan komme oss til hjelp, eller på å *opprettholde nøytraliteten* under en krig mellom stormaktene, og hvis dette ikke lykkes, et *ekstremforsvar*, i så fall subsidiært med støtte av en stormakt. (Dermed skal det ikke være sagt at Norge automatisk må bli motstander av den makt som først krenker vår nøytralitet. Var England kommet først i april 1940, burde vi ikke av den grunn sluttet oss til Tyskland.)

Mellom de nevnte alternativer må det skje et valg. Denne avgjørelse kan ikke holdes svevende i det blå så vi i en skjebnetime atter står uten klare planer og forberedelse. For denne avgjørelse er det av vesentlig betydning om *Sverige* vil holde fast ved nøytraliteten. Uttalelser av *Undén*, *Sköld* og andre svenske politikere tyder i den retning, mens Dagens Nyheter (kfr. den ledende artikkel 16. februar 1948) peker mot tilslutning til vestmaktene. Av de skandinaviske land har bare Sverige sitt forsvar i orden. det vil vare flere år innen Norge kommer på samme høyde (i styrkeforholdet 1:2, men en viss hjelp til halvøyas forsvar kan Norge dog yte. Jeg har før i Morgenbladet (nr. 30) oppstilt forskjellige logisk mulige

alternativer for de to lands stilling under en ny krig. Jeg nevnte dog ikke alternativet: *Norge nøytralt, Sverige med i krigen*, fordi jeg fant det helt usannsynlig. Senere har det vært innvendt at man i Sverige regner med dette alternativ. Da ville Norge eventuelt måtte internere svenske tropper som kunne bli nødt til å gå over grensen. Jeg finner dette alternativ umulig. Sverige kan mulligens bevare sin selvstendighet om Norge mister sin, men ikke omvendt. Derfor er jeg så inderlig overbevist om at Norge for sin egen skyld må følge samme linje som Sverige, og da Sverige for tiden er langt mer enn dobbelt så sterkt som Norge, må det ha ledelsen.

Hvis Norge oppgir sin nøytralitet og går med vestmaktene, må vi regne med kommunistene som en «femte kolonne», langt sterkere enn NS noensinne var. Men kommunistene burde være enig i norsk nøytralitet.

Går Norge med vestmaktene, må vi forutse en eventuell russisk okkupasjon før de kan komme oss til hjelp. Storbritannia er ennå overordentlig svekket, USA ligger langt borte og er sene i avtrekket.

Jeg gjentar mitt tidligere spørsmål: Hvis Norge hadde kunnet bevare sin nøytralitet under den annen verdenskrig, ville det da vært noen som helst stemning for å forlate nøytralitetslinjen?

Man henviser til *FN* som fredsgaranti. Jeg uttalte min tvil i et foredrag i Oslo Militære Samfund 28. januar 1946 — det ble dengang tatt ille opp, dog mer i sivile enn i militære kretser. Min tvil er senere blitt enda sterkere, og nå er visst atskillig flere enig i den.

Folket har rett til å kreve sann og åpen redegjørelse for den kurs statsmaktene vil styre etter.

Johan Scharffenberg.